

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Андрусь О.І.

доц., к. е. н. НТУУ «КПІ»

Кравченко Н.П.

студентка ФММ НТУУ «КПІ»

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

У даній статті проаналізовано ефективність податкової системи України, наведено статистичні показники щодо надходження податків до зведеного бюджету, розроблено рекомендації щодо підвищення економічної ефективності податкової системи України.

Ключові слова: податкова система, ефективність, податкове регулювання, податки, зведений бюджет

Вступ. В умовах ринкових відносин та існування різних форм власності, коли державна власність не має домінуючого значення, основним джерелом доходів держави є податки, які формують податкову систему країни.

Сьогодні податкова система України перебуває на етапі кардинальних перетворень. У державі постійно проводилась політика зміни системи оподаткування, але, на жаль, не завжди продумана, економічно обґрунтована та не завжди це відбувалось у комплексі з іншими фінансовими нововведеннями. Важливим моментом є те, що ставки податків повинні бути економічно обґрунтованими [11].

Серед відомих учених, які приділяли увагу розробці теоретичних основ оподаткування і принципів побудови податкових систем варто згадати Ж. Бодена, Т. Гоббса, Д. Локка, А. Сміта, Д. Рікардо, Л. Штейна, А. Вагнера, К. Вікселя, Д. Мілля, П. Самуельсона, А. Лаффера, В. Лебедева, І. Озерова та ін. В українському науковому просторі заслуговують на увагу праці таких вітчизняних вчених економістів: В.Л. Андрущенко, С.А. Буковинського, О.Д. Василика, А.С. Гальчинського, В.М. Геєця, В.І. Грушка, А.І. Даниленка, О.Д. Данілова, М.Я. Дем'яненко, О.Д. Заруби, Б.Є. Кваснюка, Н.І. Костіної, В.І. Кравченка, Ю.П. Лебединського, І.І. Лукінова, Л.І. Нейкової, С.С. Осадця, О.І. Пилипченка, А.М. Поддєрьогіна, Г.О. П'ятаченка, М.І. Савлука, Д.М. Стеценка, І.Г. Ткачук, В.М. Федосова, Д.М. Черваньова, В.В. Шокуна, С.І. Юрія та інших.

Постановка задачі. Мета статті – проаналізувати податкову систему України, вивчити її ефективність та розробити шляхи її реформування та оптимізації.

Результати дослідження. Досвід, набутий Україною за роки незалежності, переконливо свідчить, що ефективне правове регулювання податкової системи України є не тільки важливою передумовою суспільного

розвитку, але й нагальною потребою економічного зростання. Необхідність і важливість чіткого правового регулювання податкової системи довели провідні науковці світу та підтверджено історичним розвитком більшості держав [1]. Спроби реформування податкової системи України здійснюються постійно, але істотних зрушень, на жаль, вдалося досягнути лише в окремих напрямках [11]. Для того, щоб змінити стан податкової системи, необхідні структурні зрушення у цій сфері. Серед основних напрямів реформування податкової системи доцільно назвати: демократизацію податкової служби України, а саме зміну ідеології її функціонування на основі реформування податкової служби; підвищення фіскальної ефективності податків унаслідок розширення податкової бази, покращення адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків; забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків; стимулювання розвитку бізнесу та підвищення ефективності виробництва; посилення оподаткування екологічно шкідливих і небезпечних виробництв.

Варто наголосити, що в питаннях формування і реалізації податкової політики не повинно бути точного копіювання досвіду окремих країн світу, оскільки не можна накладати податкову систему будь-якої країни на нашу дійсність [2, с. 78]. Кожен новий крок у податковому законодавстві повинен бути чітко обґрунтованим, логічним, доступним для розуміння і прийматися тільки у тому випадку, коли доведено економічний ефект від такої новації та проведено глибокий і ґрунтовний аналіз ефекту від її застосування в українському податковому законодавстві, спираючись на досвід розвинених країн світу. Позитивно на ефективність податкової системи України вплине поетапне зменшення ставки податку на прибуток до 16 % [3], що являється позитивною практикою у країнах-членах ЄС, де ставка цього податку за останні роки істотно зменшилася.

Принцип економічної ефективності можна розглядати з двох позицій. З одного боку, відбувається виконання фіскальної функції податків. Розглядаючи дотримання цього принципу в аспекті опосередкованого оподаткування, слід зазначити, що саме непрямі податки є головними наповнювачами бюджету та мають переважно фіскальну спрямованість, забезпечують швидкість, повноту та регулярність надходжень від цих платежів; «вони є надійною і легко контрольованою дохідною базою бюджету» [1, с. 41]. Дотримання цього принципу дозволить мінімізувати можливість уникнення від сплати податків, залежно від конкретного виду платежу. Несплата непрямих податків пояснюється лише тим, що товари та послуги, у ціні яких є частка відповідного платежу державі, не споживаються. Прозорість механізму визначення податкових зобов'язань непрямих податків це підтверджує. Однак запобігти несплаті прямих податків складно, оскільки механізм їх обчислення важче прослідкувати та проконтролювати. З іншого боку, принцип економічної ефективності тісно пов'язаний із виконанням податками регулюючої функції. За допомогою цих

фінансових інструментів здійснюється формування конкурентного середовища, впровадження прогресивних технологій [12].

Рівнонапруженість податкового тягара між платниками повинна забезпечуватись прогресивним характером, тобто розмір сплаченого податку повинен прямопропорційно залежати від розміру одержаного доходу. «Чим менше дохід, тим більшу його частину забирають непрямі податки» [9, с. 25]. Головним недоліком непрямих податків, на противагу прямим, є саме регресивність цих платежів. Рівного податкового тягара можна досягти лише за допомогою диференціації ставок непрямих податків, а саме звільнення від дискримінації в порядку сплати та розміру податку. Надходження за основними податками (податок на додану вартість, податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб) Зведеного бюджету України в період з 2008 по 2010 рік представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Виконання планових надходжень за основними податками Зведеного бюджету України в 2008-2010 рр., млн.грн. [10]

Показник	2008			2009			2010		
	План	Факт	Виконання, %	План	Факт	Виконання, %	План	Факт	Виконання, %
Податок на додану вартість	99.292	92.082	92.74%	97.642	84.596	86,64%	88.292	75.781	85.83%
1 Податок на прибуток підприємств	42.717	47.856	112,03%	42.965	33.048	76,92%	40.467	37.386	92.39%
Податок з доходів фізичних осіб	47.724	45.895	96.17%	46.091	44.485	96,51%	52.262	45.320	86.72%
Надходження Зведеного бюджету України	306.272	297.893	97,26%	324.696	272.967	84,07%	319.556	281.961	88.24%

Неважко помітити, що обсяги фактичних надходжень до Зведеного бюджету істотно відрізняються від планових. За підсумками 2010 року обсяг номінального ВВП складає 1070 млрд. грн., індекс споживчих цін – 109,4. Скорегувавши значення номінального ВВП за допомогою показника індексу споживчих цін та розрахував співвідношення загальних обсягів надходжень до Зведеного бюджету України на суму реального ВВП, отримаємо значення показника державного навантаження на економіку країни в 2010 році. Цей показник складає 26,4% [10]. Але якщо провести аналіз динаміки номінального та реального рівня податкових надходжень, використовуючи дані Держкомстату України за показником індексу споживчих цін (у 2002-2009 рр. до відповідного періоду попереднього року), то неважко помітити, що обсяг надходжень

характеризується їхнім суттєвим зниженням у реальних цінах за досліджуваний проміжок часу.

Недовиконання дохідних статей Зведеного бюджету не завжди відбувається лише за рахунок недовиконання обсягів податків. Проаналізуємо динаміку номінального та реального валового внутрішнього продукту України та державного навантаження на економіку країни за допомогою даних Держкомстату України, а також значення показника надходження Зведеного бюджету України в період з 2002 по 2010 рік. Розрахунки державного навантаження занесені у таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка номінального і реального ВВП та державного навантаження на економіку України в період з 2002 по 2009 рр.[10]

Показник	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Номінальний ВВП, млрд. грн	225,81	267,34	345,11	441,45	544,15	720,73	948,06	914,72
Індекс цін, %	100,8	105,2	109	113,5	109,1	112,8	125,2	115,9
Реальний ВВП, млрд. грн	224,02	254,13	316,62	388,94	498,77	638,95	757,23	789,23
Державне навантаження на економіку, %	27,44%	20,32%	26,52%	30,40%	31,57%	30,52%	31,42%	29,84%

На перший погляд, обсяг державного навантаження на економіку України в останні роки є відносно невеликим: 2007 – 30,52%, 2008 – 31,42%, 2009 – 29,84%. За підсумками 2010 року обсяг номінального ВВП складає 1070 млрд. грн., індекс споживчих цін – 109,4. Скорегувавши значення номінального ВВП за допомогою показника індексу споживчих цін та розрахував співвідношення загальних обсягів надходжень до Зведеного бюджету України на суму реального ВВП, отримуємо значення показника державного навантаження на економіку країни в 2010 році. Цей показник складає 26,4%. Важливе значення мають великі платники податки (ВПП).

Сьогодні актуальне питання із реформування системи соціального забезпечення. На жаль, позитивних зрушень у зазначеній сфері в частині зниження податкового навантаження на роботодавців за останні роки не відбулося. Натомість зросли розміри відрахувань, які сплачують роботодавці до соціальних фондів. Єдиним шляхом реформування системи соціальних внесків може бути лише їхнє зниження. Позитивним зрушенням у податковій системі України є введення єдиного соціального збирання. Важливо є те, що реформування системи соціальних зборів має відбуватися одночасно з удосконаленням системи оподаткування доходів фізичних осіб. Разом зазначені заходи дадуть змогу зробити істотний крок у напрямі легалізації доходів громадян, розширення податкової бази [11].

Потребує удосконалення і система спрощеного оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності. Запровадження такої системи мало безумовно позитивний вплив на розвиток малого та середнього бізнесу, адже відбулося істотне зростання надходжень до бюджету від суб'єктів малого та середнього бізнесу. Тому спрощену систему оподаткування необхідно зберегти на цьому етапі соціально-економічного розвитку країни. Проте вона потребує

істотного доопрацювання через її неузгодженість із чинним податковим законодавством та наявністю можливостей для ухилення від оподаткування.

Ще одним не менш важливим кроком реформування сучасної податкової системи є негайна зміна корумпованої системи адміністрування податку на додану вартість і особливо його відшкодування. Для мінімізації цієї проблеми необхідно диференційовано стимулювати експорт продукції. Звільненню від сплати податку повинні підлягати тільки ті групи товарів, в яких висока частка доданої вартості. Крім того, необхідно провести політику упорядкування системи пільг, пов'язаної з цим податком. Адже в нашій країні навпаки пільги впроваджуються для підтримки виробників, а не споживачів, що є одним із парадоксів у процесі формування і сплати ПДВ.

Чітко вираженим прикладом цього є звільнення від сплати ПДВ аптечного бізнесу, адже в цінах на ліки закладені надприбутки для власників такого бізнесу [4]. Запровадження податку на нерухоме майно дасть змогу значною мірою зупинити неконтрольоване збільшення вартості житла та зробить його більш доступним для різних категорій громадян. Податок на нерухомість потрібен для стимулювання розвитку нового будівництва, ремонту аварійних будівель і споруд, економічного розвитку країни. Адже мета введення такого податку – збалансувати доходи і витрати бюджету держави та сприяти підвищенню ефективності використання нерухомості суб'єктами господарювання. Ще одним не менш важливим кроком до вдосконалення сучасної податкової системи є створення таких інформаційних систем [5], які б дозволили автоматизувати більшість функцій підрозділів податкової служби, зокрема й впровадження інформаційно-комунікаційних технологій до процесів обслуговування платників податків.

Висновки. Слід зазначити, що обтяжливість податкової системи України визначається не тільки величиною податкових ставок, а й надмірністю податкового навантаження, суперечливістю й нестабільністю податкового законодавства. Тому податкова система України потребує негайного поступового реформування, яке повинно бути спрямоване на вдосконалення інституціональних умов оподаткування, а також вдосконалення структури податкової системи та окремих її елементів відповідно до європейських стандартів. Реформування податкової системи необхідно проводити виходячи із стратегічних цілей України - побудови соціально-орієнтованої конкурентоспроможної ринкової економіки та інтеграції у європейське співтовариство [11]. Реформування податкової системи повинно базуватись на принципі фіскальної ефективності, тобто формування дохідної частини бюджету на відповідному рівні, що забезпечить виконання державою своїх функцій; досягнення рівності податкового тягара, рівна напруга між платниками, соціальна справедливість, стабільність і гнучкість – запорука ефективності податкової системи. Оптимальне співвідношення цих показників дозволить забезпечити економічне зростання України не лише на певному етапі, а й у довгостроковій перспективі [12].

Перелік посилань

1. Цимбал Т.Я. Правове регулювання податкової системи України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління, адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право» / Т.Я. Цимбал. – Ірпінь, 2008. – 18 с.
2. Крисоватий А.І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні : монографія / А.І. Рисоватий. – Тернопіль : Вид-во «Карт-бланш», 2005. – 371 с.
3. Податковий кодекс України: Закон України № 2856-VI від 23.12.2010. 4. Бюджетна заборгованість. Упередження незаконного відшкодування ПДВ. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.sta.gov.ua> – Сайт Державної податкової адміністрації України.
5. Чередніченко А.П. Актуальні проблеми та головні завдання реформування ДПС України / А.П. Чередніченко // Фінанси України. – 2006. – № 2. – С. 113-121.
6. Шаблиста Л. М. Податки як засіб структурної перебудови економіки / Л.М. Шаблиста ; НАН України ; Ін-т економіки. – К., 2000. – 218 с.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит ; пер. с англ. В. С. Афанасьев. – М. : Эксмо, 2007. – 957 с.
8. Рикардо Д. Сочинения. В 3 т. / Рикардо Д. ; пер. с англ. – М. : Госполитиздат, 1953. – Т. 1 : Начала политической экономии и налогового обложения. – 350 с.
9. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права в 6 т. Особенная часть. Т. IV : Косвенные налоги / Н. П. Кучерявенко. – Х. : Право, 2007. – 536 с.
10. <http://www.minfin.gov.ua>
11. Н.В. Хром 'як, В.М. Чубай. Реформування податкової системи України в трансформаційний період. – НУ «Львівська політехніка», 2010.
12. Жукевич О. Ефективність податкової системи України: принципи оподаткування та напрями реформування законодавчої бази. – 2011.

Андрусь О.І.

доц., к.е.н. НТУУ «КПІ»

Кравченко Н.П.

студентка ФММ НТУУ «КПІ»

АНАЛИЗ ЭФЕКТИВНОСТИ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ В УКРАИНЕ

В данной статье проанализирована эффективность налоговой системы Украины, приведены статистические показатели по поступлению налогов в сводный бюджет, разработаны рекомендации по повышению эффективности налоговой системы Украины.

Ключевые слова: налоговая система, эффективность, налоговое регулирование, налоги, сводный бюджет

Andrus O.I., Kravchenko N.P.

THE ANALYSIS OF EFFECIENCY OF THE TAX SYSTEM IN UKRAINE

This article analyzes the effectiveness of the tax system of Ukraine, provides statistics on income taxes in the consolidated budget, designed to maximize economic efficiency of the tax system of Ukraine.

Keywords: tax system efficiency, tax regulations, taxes, the consolidated budget.

Бальвас І.Г.

магістр ФММ НТУУ «КПІ»

Дергачова В.В.

професор, д.е. н. НТУУ «КПІ»

ЗМІНА ОЛІГАРХІЧНОЇ МОДЕЛІ – ШЛЯХ ДО КРАЇНИ З РОЗВИНУТОЮ ЕКОНОМІКОЮ

В статті досліджено проблеми сучасної моделі розвитку економіки України, проаналізовано структуру вітчизняного населення, виявлено диспропорції та запропоновано шлях зміни ситуації, яка склалася в сучасних умовах.

Ключові слова: трансформації, олігархічна модель розвитку, бідність, «суспільство без цілі», середній клас населення, малий і середній бізнес

Вступ. Для країни 20 років життя – термін невеликий. Проте, якщо на початку цього періоду лежить точка відліку, яка зафіксувала момент народження нової держави, то 20 років незалежності України – це слушний привід замислитися, звідки ми, власне, вийшли і куди прийшли.

Головним недоліком усіх 20 років незалежності було те, що Україна у своїй трансформації пішла по постсоціалістичному шляху. Не по дорозі Східної Європи, не по шляху трансформації східноазіатського Китаю, Кореї та інших азійських тигрів. Вона пішла по латиноамериканському шляху. Цей шлях відрізняється і від шляху європейського, і від шляху Східної Азії, оскільки базується на побудові економіки і суспільства з колосальними відмінностями між олігархами-мультимільонерами і основною масою населення.

Постановка задачі. Мета статті – проаналізувати структурний склад населення України, виявити недоліки трансформацій, які відбулися за роки незалежності держави та запропонувати можливі заходи подолання проблем, які були виявлені.

Результати дослідження. Через 20 років після проголошення незалежності, Україна не дотягує не лише до рівня сусідів, а й відчутно зменшила потенціал, який мала. Країни, які рухалися еволюційним шляхом, і ті, які, як і Україна, пішли революційним шляхом, але довели розпочаті програми «шокової терапії» до кінця, пережили трансформаційну кризу менш болісно, ніж Україна. Вже на початку нового десятиліття вони змогли не тільки стабілізувати економіку, в й відновити її передкризові показники. Зокрема, у 2000 році проти 1990 року рівень реального ВВП у Польщі